

3. Bylo konstatováno, že schází objektivní a komplexnější analýza současného stavu naší školy, stavu vnitřní přestavby z pohledu žáků, rodičů i učitelů. Zpráva o výsledcích výchovně vzdělávací práce za školní rok 1991/92 zpracovaná ČŠI, byla alarmující. Považujeme to za významný signál.
4. Na potřebu užší spolupráce s pedagogickými psychology upozornili v diskusi oboroví didaktici.

Asertivní styl komunikace a jednání ve škole

Alena Vališová

Na řadě škol se nyní experimentálně ověřují různé varianty didaktických modelů, z nichž každý preferuje více či méně určitý aspekt v rozvoji osobnosti dítěte. Některé zdůrazňují rozvíjení kooperativních dovedností, jiné kladou důraz především na prožitky žáka, další na rozvíjení tvořivosti apod. V určitých detailech se tyto modely (otevřené vyučování, rozvíjející, problémové, konstruktivní, kooperativní aj.) odlišují i ve svých filozofických, pedagogických a psychologických východiscích.

Mnohé prvky však mají uvedené didaktické přístupy ve své konkrétní podobě společné. Důraz kladou na rozvíjení komunikativních dovedností, prožitkové stránky osobnosti dítěte a rozvoj jeho autentičnosti. Tyto cílové požadavky jsou také součástí „světa asertivity“.

1. Asertivitu do školy — ano či ne?

Je vůbec asertivita vhodná do pedagogického prostředí, do školy a rodiny? Proč asertivitu do školy, vždyť učitelé jsou asertivní až dost! Kdo má být vlastně asertivní, učitel nebo žák? S podobnými otázkami a výroky se občas setkávám. Domnívám se, že vycházejí z nepochopení či jednostranného chápání asertivity jako sebeprosazování z titulu moci, nadřazenosti učitele, rodiče, dospělého jako předem dané autority.

Termín *asertivita*, *asertivnost* zahrnuje poměrně širokou škálu lidského chování v interakci se sociálním prostředím. Vyčerpávající překlad je obtížný, proto bývá tento pojem používán v původním názvu. Podstatu asertivity lze chápat jako *takový způsob komunikace a jednání, kterým člověk vyjadřuje a prosazuje upřímně, otevřeně a přiměřeně své názory, myšlenky, postoje jak pozitivní, tak i negativní podoby, postupuje tak, aby neporušoval asertivní práva svá ani ostatních lidí. Pro některé jedince tvoří celoživotní*

strategii jejich jednání. Na základě tohoto vymezení můžeme odpovědět i na předcházející otázku „Kdo má být vlastně asertivní, učitel nebo žák?“ Oba dva (žák i učitel, rodič i dítě, dítě i dítě) mají právo vyjádřit slušně, avšak otevřeně, své názory a postoje, respektovat se a vzájemně si důvěřovat.

A jak vymezit asertivní styl výchovy? Jde o výchovu k asertivnímu stylu komunikace a jednání, která není výchovou založenou na strachu před „něčím“ či „někým“ a na souhlasu se vším z obavy, že mne někdo nebude mít rád, že mne někdo odmítne či se na mne bude zlobit. Naopak, napomáhá jasným přímým vztahům ve výchově, otevřenému a upřímnému jednání, tvoří předpoklad partnerského vztahu mezi lidmi (dospělým a dítětem), celkové psychické spokojenosti a vyrovnanosti v prostředí rodiny a školy. Jde tedy o výchovu založenou na vzájemném chápání se, vzájemné úctě, respektování se, na možnosti sdělování toho, co cítíme, prožíváme, na laskavém vztahu mezi dospělým a dítětem, na jejich vzájemné důvěře, podpoře a spolupráci. Uvedený typ výchovy je podmínkou rovnoprávného, partnerského vztahu mezi učiteli, žáky i rodiči.

2. Význam asertivních dovedností z hlediska sociálního rozvoje mládeže

Jaké je postavení dětí a mládeže v současném světě? Co od nich očekáváme? Jací by měli mladí lidé podle našich představ být? Jaká je perspektivní linie současné výchovy? Vychováváme děti nejen pro rodinu a obec, ale i pro rozsáhlejší a složitě organizované společenství, vychováváme děti ve světě i do světa, kde každé z nich bude žít životem individuálně odlišným (objektivně i subjektivně, prožitkově).

Pokud se pokusíme na podobné otázky odpovídat, dojdeme k jednoznačnému závěru, že *asertivní dovednosti tvoří jednu z významných cílových osobnostních kvalit mladého člověka a tedy významnou součást celého komplexu sociálních dovedností jedince.* Nemusejí se však do tohoto komplexu dostat pouze prostými životními zkušenostmi, ale i záměrným a cílevědomým předáváním. Tohoto procesu lze využít nejen v rodině, ale i v prostředí školy. O jaké konkrétní bloky asertivních dovedností jde?

- a) Dovednost vyjadřovat vlastní pozitivní a negativní pocity.*
- b) Dovednost prosazovat oprávněný požadavek či odmítnout požadavek nepřijatelný.*
- c) Dovednost vyrovnávat se s kritikou, tj. dovednosti sdělování kritiky, jejího přijímání i reakce na kritiku.*
- d) Dovednost zvládat negativní emoce (hněv).*

e) *Dovednost podávat a přijímat komplimenty a pochvaly.*

Z hlediska sociálního rozvoje mládeže se asertivní styl výchovy vyznačuje především těmito rysy:

- *napomáhá rozvíjet zdravé sebevědomí, sebedůvěru, sebeúctu a sebejistotu,*
- *prohlubuje mezilidské vztahy mezi dospělým a dítětem, jejich vzájemnou otevřenost a důvěru,*
- *vytváří atmosféru spolupráce a porozumění druhým lidem,*
- *rozvíjí samostatnost v rozhodování i vlastních činnostech,*
- *zvyšuje odpovědnost za vlastní rozhodování a jednání,*
- *umožňuje předcházet konfliktům a efektivně je řešit,*
- *zvyšuje tvořivost a zdravé riskování,*
- *přispívá k rozvíjení hodnotící aktivity mládeže,*
- *zvyšuje emoční jistotu a hodnotovou pevnost,*
- *umožňuje „být sám sebou“.*

3. Lze rozvíjet asertivní dovednosti ve škole?

Dovednosti asertivního stylu komunikace a jednání jsou spolu s ostatními sociálními dovednostmi důležité pro učitele, rodiče i žáky. Je možné je rozvíjet v rámci:

- a) *výuky společensko vědních předmětů* (především psychologie, pedagogiky, občanské nauky, etiky, rodinné výchovy aj.),
- b) *samostatných krátkodobých kursů sociálních dovedností* (pro žáky různých typů a stupňů škol), uskutečňovaných přímo na škole a zařazených do rozvrhu výuky či samostatných bloků.

Postup výuky asertivity může být různý, podle cíle, který si vytkneme a podle toho, v jakých podmínkách bude probíhat. Specificky zaměřený bude především v rámci výuky na škole, komplexněji pojatý může být v rámci samostatného výběrového kursu (ve škole i v mimoškolním prostředí). V počátečních lekcích pro děti, učitele, ale případně i rodičů doporučuji obecné pravidlo asertivního výcviku — zaměřit se na nácvik jasné a otevřené komunikace. Za velmi důležité považuji etické aspekty, filosofická a psychologická východiska. Doporučuji seznámit s nácvikem všech asertivních dovedností, avšak některým je vhodné věnovat v pedagogickém prostředí výraznější pozornost (zvládání kritiky, komplimentu, sdělování vnitřních pocitů, dovednosti perzistence).

Závěr:

V žádném případě nelze asertivitu a její výuku chápat jako cvičení taktických manévřů na druhého člověka. Skutečný význam má jen jako součást zdravého, čistého, přímého jednání, založeného na kombinaci přiměřeného sebeprosazování a sebejistoty.

Zároveň není vhodné pojímat asertivitu jako určitý hit či módní záležitost, ale jako funkční a smysluplnou součást celého komplexu sociálních dovedností. A tak lze také asertivitu projímat z hlediska požadavků na sociální rozvoj naší mládeže.

Doporučená literatura:

- [1] Capponi, V. — Novák, T.: *Asertivně do života*. Praha, Svoboda 1992.
- [2] Medzihorský, Š.: *Asertivita*. Praha, Alfa 1991
- [3] Vališová, A.: *Asertivita v rodině a ve škole*. Praha, H&H 1992.